

88 Nachttrein naar Boedapest

Misschien overkomt het je in deze weken: je zeult met een grote reiskoffer over het perron; je hijst jezelf én die koffer in de trein, op weg naar een ver vakantieoord. Je neemt – waarom niet? – misschien wel de Transsiberië Express naar Beijing. Waar begin ik aan, denk je, hoe zal dit eindigen? Ach, wat zou het mooi zijn als je op dat moment van opperste vertwijfeling herinnerd wordt aan de Vlaamse dichter Jan van Nijlen. Zijn gedicht *Bericht aan de reizigers* (1931) begint zo:

*Bestijg de trein nooit zonder uw valies met dromen,
dan vindt ge in elke stad behoorlijk onderkomen.*

Hoe anders was dat 25 jaar geleden. Enkele dagen voor Pasen stapten twee mannen in de late avond in Mannheim op de internationale slaaptrein die Boedapest als eindbestemming had. Ze bleken dezelfde couchette te delen, waar overigens al twee andere passagiers, een man en een vrouw, zaten. De ene man was een grijzende zestiger, gekleed in manchesterbroek en dunne trui en het kon niet missen: hij had vooral met zijn lichaam, met zijn handen gewerkt. De andere man was een dertiger, slank sportief, goed gekapt, casual dress. Ze spraken – zo bleek toen ze de andere twee reizigers begroetten – beiden Duits, de zestiger overigens met een wat vreemd accent.

Hoe de monoloog van de zestiger, gericht tot de dertiger, op gang is gekomen kan ik me na 25 jaar niet meer herinneren. [Jazeker, die twee reizigers die al in de trein zaten waren mijn vrouw Louise en ik. Op weg naar Boedapest, waar onze zoon Robert de laatste maanden van zijn economiestudie doorbracht. We hadden bewust voor de treinreis langs de Rijn gekozen en vooral het al achter ons liggende, zeer bochtige traject tussen Koblenz en Bingen was spectaculair geweest. Maar dat alles terzijde.]

Het opvallende accent van de zestiger was al snel verklaard. Hij was opgegroeid in de nabijheid van Sarajevo, na de Tweede Wereldoorlog de hoofdstad van de Republiek Bosnië en Herzegovina, toen een deelstaat van Joegoslavië. In de jaren '70, toen Duitsland dringend behoefte had aan buitenlandse arbeiders – omdat de toestroom van Oost-Duitsers na de bouw van de Muur stakte – was hij naar Duitsland gemigreerd en bakkersknecht geworden. Zijn vrouw was hem enkele jaren later gevolgd.

Hij was van Duitsland gaan houden, hij had hard gewerkt, hij had hard gespaard. Van dat geld had hij in 1990 een huisje buiten Sarajevo laten bouwen – voor als hij met pensioen kon gaan. Ja, Duitsland was een geweldig land – hij sprak er met hartstocht over – en hij had zijn bijdrage geleverd aan *das Wirtschaftswunder*. Maar wat was zijn beloning geweest? “*Warum behandelte Deutschland mich nicht als Deutscher? Warum durfte ich nicht wählen?*” Vooral dát zat hem dwars, dat hij niet mocht stemmen! Het klonk als een aanklacht: het land dat wel van hem had geprofiteerd stond hem niet toe dat te doen wat de Duitsers wel mochten – stemmen!

Hij was op weg naar Sarajevo, de stad die tijdens de Bosnische Oorlog zwaar werd gebombardeerd. Zijn dochter had hem gebeld. “*Mein Haus wurde bombardiert und es ist nichts mehr davon übrig!*” Hij schudde zijn hoofd, zijn schouders schokten: Duitsland erkende hem niet, de oorlog in zijn vaderland had hem zijn huis ontnomen. Hij was ontheemd. Op weg naar wat niet meer was; in zijn bagage geen valies met dromen over de toekomst, maar een koffer vol nachtmerries vanuit het verleden.

Louise en ik luisterden onthutst naar deze Bosniër, een zestiger, ruim tien jaar ouder dan wij. En de jonge Duitser? Toen de nacht was begonnen en de Bosniër vermoeid in slaap was gevallen, vertelde hij ons dat hij wetenschappelijke medewerker was aan de Albert-Ludwigs-Universität in Freiburg. Dat hij politiek actief was in de SPD. Maar

eerder, toen de zestiger was uitgesproken en verbitterd had gezwegen, had hij – evenals wij – geen woorden gehad. Want wat moet je als je zo direct en persoonlijk geconfronteerd wordt met de gevolgen van haat, van anoniem beleid? Want zodra dat beleid een mens persoonlijk raakt – “*Warum durfte ich nicht wählen?*”, “*Mein Haus wurde bombardiert*” – kijken wij onthutst toe. De jongeman was opgestaan, naast de zestiger gaan zitten en had zijn hand op diens been gelegd. Hij raakte de ander aan omdat hij geraakt was. Een heilzaam moment – *ohne Worte*.

De trein – er is waarschijnlijk geen enkel vervoermiddel waarin zoveel bijzondere ontmoetingen ontstaan, waarin liefdesrelaties ontluiken, waarin verdriet wordt geuit, maar waarin ook mensen zwijgend het voorbijsnellende landschap in zich opnemen. Voor mij had de trein als kind al iets magisch. Als wij op de warme zomeravonden die we nu meemaken op ons terras zitten, horen we met enige regelmaat in de stille avondlucht het zachte bonken van de trein, op honderden meters afstand. Mensen onderweg, met een valies vol dromen of ... Soms komt dan die nachttrein naar Boedapest in beeld: die Bosniër, persoonlijk geraakt door de gevolgen van anoniem beleid; die jongeman die de ander aanraakte; wij, een echtpaar met een valies vol dromen, op weg naar onze oudste zoon Robert in Boedapest. In 1993.

Willem Wilmink dichtte:

Echtpaar in de trein
voor Wobke

Met de allerliefste in een trein
kan aangenaam en leerzaam zijn.
De prachtig vormgegeven stoel
geeft allebei een blij gevoel.

Voor 't verre reisdoel kant en klaar
zit ik dus tegenover haar.
De trein maakt zijn vertrouwd geluid
en zij rijdt vóór-, ik achteruit.

We zien dezelfde dingen wel,
maar ik heel traag en zij heel snel.
Zij kijkt tegen de toekomst aan,
ik zie wat is voorbijgegaan.

Zo is de huwelijkse staat:
de vrouw ziet wat gebeuren gaat,
terwijl de man die naast haar leeft
slechts merkt wat zijn beslag al heeft.

Van nieuw begin naar nieuw begin
rijdt zij de wijde toekomst in,
en ik rij het verleden uit.

En beiden aan dezelfde ruit.

Aan de ruit in de trein – een metafoor voor ons leven? We zien wat is voorbijgegaan, we kijken tegen de toekomst aan – of op.

De blogtitel is afgeleid van de titel van het schitterende boek *Nachttrein naar Lissabon* van Pascal Mercier.

Muziek 11: Wie aan de Rijn denkt, denkt al snel aan Robert Schumann en zijn zeer opgewekte *Derde symfonie in Es-groot, op.97, 'Rheinische'*. Een opname van de toenmalige Radio Kamer Filharmonie o.l.v. Philippe Herreweghe, Concertgebouw, 11-12-2011. Zie en hoor [hier](#).

Maar ach, vier jaar later werd de Rijn Schumann bijna noodlottig. Toen schreef hij zijn prachtige *Geister Variationen* voor piano (thema met vijf variaties). Daarna sprong in de Rijn en kon nog net door (jawel) een Nederlandse schipper gered worden. Hij schreef daarna geen noot meer. Luister [hier](#).

Reageren? klik [hier](#)

